

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416

Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

2 СОН, 1 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 2, ВЫПУСК 1

LAWYER HERALD

VOLUME 2, ISSUE 1

TOSHKENT-2020

МУНДАРИЖА/СОДЕРЖАНИЕ/CONTENT

ДАВЛАТ ВА ҲУҚУҚ НАЗАРИЯСИ ВА ТАРИХИ. ҲУҚУҚИЙ ТАЪЛИМОТЛАР ТАРИХИ

1.АЗАМОВ Жасурбек Муродович
ҲУҚУҚНИ ҚЎЛЛАШ АМАЛИЁТИ: МУАММО ВА ЕЧИМЛАР.....8

КОНСТИТУЦИЯВИЙ ҲУҚУҚ. МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ. МОЛИЯ ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ

2.МАМАТОВ Худоёр
ҚОНУН ҲУЖЖАТЛАРИНИ ИЖРОЧИЛАР ВА АҲОЛИГА ЕТКАЗИШ
МЕХАНИЗМЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ.....15

ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ. ОИЛА ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ

3.ИСМАИЛОВА Раъно Шухрат қизи
ДОГОВОР В СИСТЕМЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ АВТОМОБИЛЬНЫХ
ПЕРЕВОЗОК ГРУЗОВ.....21

4.ГАНИЕВ Нихолбек Валиевич
ТЕЛЕКОММУНИКАЦИЯ ХИЗМАТЛАРИ СОҲАСИДАГИ
ШАРТНОМАЛАРНИНГ ТИЗИМИ.....30

5.ХАЙРУЛЛАЕВА Дилбар Абдусаматовна
ЧЕТ ДАВЛАТЛАР СУДЛАРИНИНГ ВА АРБИТРАЖЛАРИНИНГ ҲАЛ КИЛУВ
ҚАРОРЛАРИНИ ТАН ОЛИШ ВА ИЖРОГА ҚАРАТИШ ТУШУНЧАСИ ВА
МОҲИЯТИ.....38

6.ZAYNOBIDDINOVA Farangiz Baxtiyor qizi
REFORMS IN THE INVESTMENT LEGISLATION OF UZBEKISTAN.....45

7.ЮЛДАШОВ Абдумумин
ИНТЕЛЛЕКТУАЛ МУЛК БЎЙИЧА МИЛЛИЙ СТРАТЕГИЯЛАРНИНГ
АҲАМИЯТИ ВА БУТУНЖАҲОН ИНТЕЛЛЕКТУАЛ МУЛК
ТАШКИЛОТИНИНГ БУ БОРАДА ТУТГАН ЎРНИ.....53

ФУҚАРОЛИК ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ИҚТИСОДИЙ ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ҲАКАМЛИК ЖАРАЁНИ ВА МЕДИАЦИЯ

8.ЭШИМБЕТОВА Дармон Уразбаевна, МАШКУРОВ Ғайрат Абдужалилович
КОРПОРАТИВ НИЗОЛАР ТААЛЛУҚЛИЛИГИ МЕЗОНЛАРИНИНГ ЎЗИГА
ХОС ЖИҲАТЛАРИ.....60

ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ. КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ

9.ОТАЖОНОВ Абдоржон Анварович, КУШБАКОВ Дилшод Мусурмонкулович
АҚЛИ РАСО ВА НАРОСОЛИК ТУШУНЧАСИ ҲАМДА МЕЗОНЛАРИ,
ШУНИНГДЕК УЛАРНИ ТАРТИБГА СОЛИШГА ДОИР ЖИНОЯТ
ҚОНУНИ НОРМАЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ.....73

10.АЛИЕВ Шухрат Хасанович, ҚАРШИЕВ Фуломжон Сайфуллаевич
ОИЛАДА ЁШЛАР ЖИНОЯТЧИЛИГИНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ
ЙЎНАЛИШЛАРИ.....87

**ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИ. КРИМИНАЛИСТИКА, ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ҲУҚУҚ
ВА СУД ЭКСПЕРТИЗАСИ**

- 11.РАЖАБОВ Бахтиёр Алмахматович, АБДУҚОДИРОВ Фарходжон Фахритдин
ўғли**
ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИДА ИСБОТ ҚИЛИШНИНГ ИШТИРОКЧИЛАРИ.....94
- 12.ХАСАНОВ Шавкатбек Хайбатуллаевич**
СУД ЭКСПЕРТЛАРИНИНГ ПРОФИЛАКТИК ФАОЛИЯТИ.....102

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

- 13.САИДОВА Лола Абдувахидовна**
ЖАҲОН ГЕНДЕР ТАРИХИГА БИР НАЗАР ВА ЎЗБЕКИСТОНДА ГЕНДЕР
СИЁСАТИНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ.....110
- 14.ОЧИЛОВ Бехзод Эргашович**
ГЕНЕЗИС И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СУВЕРЕНИТЕТА И
МЕЖДУНАРОДНОЙ ПРАВОСУБЪЕКТНОСТИ РЕСПУБЛИКИ
УЗБЕКИСТАН (ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНОЙ АНАЛИЗ).....119

ЮРИДИК ХИЗМАТ, АДВОКАТУРА, НОТАРИАТ

- 15.ИСРОИЛОВ Боҳодир Ибрагимович**
НОТАРИАЛ ФАОЛИЯТНИ СОЛИҚҚА ТОРТИШНИНГ ЎЗИГА ХОС
ХУСУСИЯТЛАРИ.....133

ҲУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА

- 16.ТОШҚУЛОВ Журабой Ўринбоевич, УМИДУЛЛАЕВ Қахрамон Усманович**
ҲУДУДЛАРНИНГ ИЖТИМОИЙ-ИҚТИСОДИЙ РИВОЖЛАНИШИНИ
РЕЙТИНГ БАҲОЛАШНИНГ МУҲИМ ЖИҲАТЛАРИ.....141
- 17.ERKABAЕVA Shakhnoza Ikromjonovna**
THE LEGAL STATUS OF PARTNERSHIPS IN SEVERAL DEVELOPED
COUNTRIES AND THE LIABILITY ISSUES IN PARTNERSHIPS.....149

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

САИДОВА Лола Абдувахидовна,
Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги қошидаги Юристлар
малакасини ошириш маркази кафедра мудири, юридик фанлар доктори

ЖАҲОН ГЕНДЕР ТАРИХИГА БИР НАЗАР ВА ЎЗБЕКИСТОНДА ГЕНДЕР СИЁСАТИНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ

For citation (иқтибос келтириш учун, для цитирования): САИДОВА Л.А. ЖАҲОН
ГЕНДЕР ТАРИХИГА БИР НАЗАР ВА ЎЗБЕКИСТОНДА ГЕНДЕР
СИЁСАТИНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ // Юрист ахборотномаси - Вестник
юриста - Lawyer herald. № 2 (2020), Б.110-118.

 №2 (2020) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2020-2-13>

АННОТАЦИЯ

Мазкур мақола гендер масалаларини қамраб олиб, унда гендер тенглиги учун курашнинг тарихий ривожини, ривожланган давлат ва халқаро ташкилотлар гендер тенглигини таъминлашга қўшган ҳиссаси, аёллар ҳаракатининг тадрижий хронологияси, Ўзбекистонда хотин-қизлар тенглигини таъминлашга қаратилган ҳуқуқий меъёрлар ва давлат сиёсатининг асосий йўналишлари ва бу борадаги долзарб масалалар ёритилган.

Калит сўзлар: Гендер тенглиги, хотин қизлар ҳуқуқлари, хотин қизлар ҳуқуқларини таъминлаш учун ҳаракатлар, халқаро ташкилотлар, халқаро шартномалар, Пекин платформаси, Канада тажрибаси, Ўзбекистонда гендер, гендер қонунлари, ваколатли шахс, давлат сиёсати.

САИДОВА Лола Абдувахидовна,

Заведующая кафедрой Центра повышения квалификации юристов при
Министерстве юстиции Республики Узбекистан, доктор юридических наук

ВЗГЛЯД В ВСЕМИРНУЮ ИСТОРИЮ ГЕНДЕРА И ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ ГЕНДЕРНОЙ ПОЛИТИКИ УЗБЕКИСТАНА

АННОТАЦИЯ

Данная статья охватывает гендерные вопросы, в ней освящены историческое развитие борьбы за гендерное равноправие, вклад развитых стран и международных организаций по обеспечению женского равноправия в международном масштабе.

Статья рассматривает правовые нормы и основные направления государственной политики Узбекистана и актуальные вопросы обеспечения гендерного равноправия.

Ключевые слова: Гендерное равноправие, права женщин, движения по обеспечению прав женщин, международные организации, международные конвенции, Пекинская платформа, Опыт Канады, гендер в Узбекистане, законы о гендере, уполномоченное лицо, государственная политика.

SAIDOVA Lola,

Head of the Department at the Lawyers' Training Center under the Ministry of Justice of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law Sciences

A LOOK INTO THE GLOBAL HISTORY OF GENDER AND THE LEGAL FOUNDATIONS OF GENDER POLICY IN UZBEKISTAN

ANNOTATION

This article covers gender issues; it outlines the historical development of the struggle for gender equality, the contribution of developed countries and international organizations to ensure women's equality on an international scale. The article considers the legal norms and the main directions of the state policy of Uzbekistan and urgent issues of ensuring gender equality.

Keywords: Gender equality, women's rights, women's rights movements, international organizations, international conventions, Beijing platform, Canadian experience, gender in Uzbekistan, gender laws, authorized person, public policy.

Ҳар қандай барқарор ривожланишнинг асосини инсон, унинг ривож, яратилган тенг ҳуқуқлар ва имкониятлар белгилайди. Тенглик инсон ҳуқуқларининг фундаментал асосларини ташкил этади. Инсон ҳуқуқлари умумжаҳон Декларациясида "Инсон қадр қиммати - эркинликнинг, тенгликнинг, адолатнинг асоси ҳисобланади" деб кўрсатилган. Бироқ инсоният тарихи тенгликка эришиш учун мутассил курашиб келган.

Бугун дунёнинг барча Конституциялари "барча фуқаролар тенгдирлар" деб эътироф этсаларда реал воқеиликда тенгликка эришиш йўли мураккаб ва машаққатлидир.

Гендер тенглиги ва аёл ҳуқуқлари масалалари 18-19 асрлардаёқ ривожланган мамлакатларнинг сиёсий кун тартибига чиқа бошлади.

Францияда 1791 йилда Олимпия де Гуж "Аёллар ва фуқаролар" Декларациясини эълон қилиб, аёллар ҳаракатига асос солди. 1848 йилда Элизабет Стэнтон ва унинг кўп сонли тарафдорлари АҚШда аёл ҳуқуқлари бўйича съезд чақирилиб, "Ёндошувлар ва қарорлар" Декларациясида аёлларнинг мулкӣ, овоз бериш, таълимга бўлган ва жамият ҳаётини сиёсий ва ижтимоий иқтисодий соҳадаги фаол иштирок этиш ҳуқуқини талаб қиладилар. Элизабет Стэнтон "Барча эркаклар ва аёллар тенг туғилдилар, Оллоҳ уларга ажралмас ҳуқуқларни ато этди, бу ҳуқуқларга: яшаш, эркинлик ва бахтга интилиш киради" деб такидлаган.

1888 йилга келиб АҚШ аёллари "Ҳалқаро Аёллар Кенгаши" ташкилотини тузадилар ва улар 50 дан ортиқ мамлакатларда фаолият юрита бошлайдилар.

Буюк Британияда инглиз файласуфи Джон Стюарт Милл "Аёлнинг бўйсунуши" асарини ёзди ва унда аёлларни тенглигини таъминлашни давлат ва жамият ҳаётининг кун тартибига қўйди.

Араб давлатларида 19 асрнинг охирида, Сурияда Варда аль Язичи томонидан аёлларнинг тенглик ҳаракатлари, Мисрда, Туркияда аёллар ҳуқуқларини эътироф

этиш бўйича ташкилотлар тузилиб, журналлар чоп этила бошланди.

1899 йилда эса, дунёнинг ривожланган 20 мамлакатидан 2 миллион аёллар Гаага "Тинчлик конференцияси" мурожаатномасига имзо қўйиб тинчлик учун овоз бердилар. Бу ҳаракатларнинг раҳномоларидан бири Нобель мукофоти лауреати австриялик ёзувчи Берта Фон Зутнер эди [1, Б.19].

Бундай глобал ҳаракатлар аёлларнинг тенглигини исботлаш учун қилинган эди. Гендер тенглиги деганда, биз айнан жинслар яъни эркак ва аёлнинг ижтимоий тенглигини назарда тутамиз.

Аёлларнинг ижтимоийлашувига оид изланишлар 20 - аср бошларида файласуфлар, социологлар, психологлар ва ҳуқуқшунослар томонидан кенг тадқиқ қилина бошланди. Аёллар ва экакларнинг ижтимоий ҳаётдаги тенг имкониятларга эга бўлиши лозимлиги, уларни фарқлаш эса камситилишга олиб келиши ва нотенгликни келтириб чиқариши ижтимоий фанлар томонидан исботланди. Айни пайтда интеллектуал салоҳият нуқтаи назаридан ҳам физика соҳасида Нобел мукофотининг лауреати Мариа Складовская Кюри аёллар ақлий салоҳияти эркакларникидан фарқ қилмаслигини исботлади.

Шундай қилиб, 20 асрнинг бошида хотин-қизлар масаласида жиддий силжишлар рўй бера бошлади. Буюк Британия ва Скандинавия мамлакатларида аёллар маҳаллий бошқарувда иштирок этиш ҳуқуқини ва парламентга овоз бериш ҳуқуқини қўлга киритдилар.

Янги Зеландияда 1893 йил эркаклар билан тенг сайлов ҳуқуқи, 1902 йили Австралияда, 1906 йил Финляндияда ва 1913 йил Норвегияда аёллар сайлаш ҳуқуқига эга бўлдилар.

Осиё ва Яқин Шарқ минтақасида ҳам аёллар ҳаракатлари фаоллаша борди, жумладан Озарбайжон, Ўзбекистон, Афғонистонлик аёллар Европанинг етакчи олий ўқув юртларида таҳсил ола бошладилар. Ўзбекистонда 1930 йилларда "Хужум ҳаракати бунди" яққол мисоли бўла олади. И. Гаспиринский 1903 йилда ёзилган "Аёллар" номли китобида ва "Аёллар дунёси" журналида Туркистон жадидларини аёлларга нисбатан махсус дастур қабул қилиниши тарафдори бўлдилар [2, Б.222].

Биринчи Жаҳон Уруши давридаёқ жамият ҳаётининг жуда кўп соҳаларида аёллар эркаклар ўрнини боса олишларини исботладилар.

Машҳур файласуф ва ёзувчи Симонэ де Бовуар ўтган асрнинг 40 йилларида "Иккинчи жинс" асарини яратди. Унда аёлларнинг тенглиги масаласи фалсафий жиҳатдан исботлаб берилди [3].

Иккинчи Жаҳон уруши бошланиши олдида дунёнинг яна 25 мамлакатида аёлларнинг сайлов ҳуқуқлари тан олинди. Аёлларнинг ҳалқаро фаоллиги 1919 йилда қабул қилинган Миллатлар Лигаси уставида янги ҳолатни акс эттирди, шу даврдан эътиборан бу ҳалқаро ташкилотнинг барча мансабларида аёллар эркаклар билан тенг равишда ишлашлари мумкин бўлди. Энди аёллар ҳалқаро сиёсий фаолиятда тенг иштирок эта оладиган бўлдилар.

1939 йили Парижда Бутунжаҳон аёллар Конгресси чақирилди. Унда уруш ва фашизмга қарши Бутунжаҳон аёллар Қўмитаси ташкил қилинди. Иккинчи жаҳон уруши даврида минглаб аёллар уруш операцияларида, партизанлик ҳаракатларида фашизмга қарши курашдилар. Урушдан сўнг эса, кўплаб аёлларнинг демократик ташкилотлари тузилди. 1945 йилда Парижда бутунжаҳон аёллар аҳволини яхшилаш мақсадида Хотин-қизларнинг Ҳалқаро демократик Федерацияси ташкил топди. БМТ ташкил топиши билан инсон ҳуқуқлари масаласи тинчлик ва хавфсизликни таъминлашнинг асосий кўрсаткичи сифатида баҳоланди. Инсон ҳуқуқларини ажралмас қисми бўлган аёл ҳуқуқлари бўйича ҳам халқаро ҳуқуқий ҳужжатлар ишлаб чиқиладиган бошланди. Жумладан,

Одам савдоси ва фоҳишабозлик билан учинчи шахслар томонидан эксплуатация қилинишга қарши кураш тўғрисидаги конвенция, 1949 й.;

Аёлларнинг сиёсий ҳуқуқлари тўғрисидаги конвенция, 1952 й.;

Турмушга чиққан аёлнинг фуқаролиги тўғрисидаги конвенция, 1957 й.;

Турмушга чиқишга ва никоҳнинг минимал ёши ҳамда уни қайд этишга розилик бериш тўғрисидаги конвенция, 1962 й.;

Хотин-қизлар ҳуқуқлари камситилишининг барча шаклларига барҳам бериш тўғрисидаги конвенция, 1979 й.;

БМТнинг Трансмиллий уюштирилган жиноятчиликга қарши конвенцияни тўлдирувчи Одам савдоси, айниқса аёллар ва болалар савдосини олдини олиш ва тўхтатиш ва у учун жазолар тўғрисидаги Протокол.

Ўтган асрнинг 60-70 йилларга келиб аёллар ҳуқуқлари бўйича ҳаракатлар АҚШда хотин-қизларнинг миллий ташкилотини шакллантирди ва бу ташкилот АҚШ сиёсий ва ижтимоий ҳаётида муҳим ўрин тутиб келмоқда.

Хотин-қизларнинг ҳуқуқлари ва аҳволини яхшилаш бўйича янги тўлқин бутун Европа мамлакатларининг сиёсий партияларнинг дастурларида ўз аксини топди ва 1980 йиллардаёқ Европада аёлларнинг аҳволи барча кўрсаткичлар бўйича яхши натижалар бера бошлади. 1970 йиллари БМТ аёллар мақомини кўтариш бўйича тадқиқотларни ва муаммоларни ҳалқаро миқёсда олиб борди. 1975 йилда Мехикода, 1980 йил Копенгагенда Хотин-қизларнинг аҳволи бўйича Конференциялари чақирилди. 1975-1985 йилларни ЮНЕСКО хотин-қизлар 10 йиллиги деб эълон қилди. Ўтган 100 йилга яқин давр мобайнида аёллар ҳаракатини қўллаб қувватловчи 15та ҳукуматлараро ташкилотлар, 336 халқаро аёллар ташкилотининг тармоқлари аёллар тенглиги масаласида фаоллик кўрсатдилар. Шу даврда, халқаро ташкилотлар томонидан аёллар ҳуқуқларига алоқадор бўлган 355 та халқаро кўптомонлама конвенциялар қабул қилинди [4, Б.285].

Дунёнинг 84 мамлакатиди БМТнинг Хотин қизлар бўйича Кўмитаси тавсиясига кўра, хотин қизларни давлат ва жамият ҳаётида иштирокини кўтариш мақсадида квоталаш тизими ишлай бошлади.

1985 йил БМТ Найробиди Хотин-қизларнинг аҳволи бўйича учинчи Конференцияни чақирди. Унда жинсларнинг тенглиги муаммоларига комплекс ёндашув масаласини кун тартибига кўйди. Бу масаланинг ечими Данияда бошқарув тизимида 49% аёлларнинг эгаллашига олиб келди, Англия ва Швецияда ҳам бу кўрсаткичлар 50% яқинлашди [5, Б.8].

Ислом давлатлари ичида Миср, аёллар муаммолари билан шуғулланадиган вазирлик, миллий кенгаш жорий қилди ва яхши кўрсаткичларга эришди.

1995 йилда 4-Бутунжаҳон Пекиндаги Конференциясида гендер тенглигига эришиш масаласи биринчи галдаги вазифа даражасига кўтарилди. 1995 йилда Пекинда БМТнинг аёллар бўйича тўртинчи жаҳон конференциясида (Beijing Platform for Action) қабул қилинган БМТ платформасини маъқуллаб, тартибга солиш ва бошқарув жараёнларида гендер таҳлилидан фойдаланишга чақирди. Пекиндаги Бутунжаҳон аёллар конференциясига дунёнинг 189 мамлакатидан 47 минг киши иштирок этди.

Чунончи, Пекин платформасида "давлатнинг турли идора ва ташкилотлари, ҳар қандай хусусий тузилмалар шунингдек, кўплаб бошқа бирлашмалар аёллар олдидаги мажбуриятларни бажариши учун ҳисобдорлик ва масъулиятнинг юқори талабларини ўрнатмоқлари лозим" деб белгиланди.

БМТнинг "Барқарор ривожланиш мақсадларининг" бешинчиси аёлларнинг тенглигига эришиш бўлиб, у "Эркаklar ва аёлларнинг тенглигини рағбатлантириш ва аёлларнинг ҳуқуқлари ва имкониятларини кенгайтириш" деб номланади.

Ўзбекистон ҳар иккала шартномада ҳам иштирок этмоқда.

Дунё ҳамжамиятида БМТ шафъелигида, ЮНИФЕМ ташкилоти 40 йилдан буён дунёдаги гендер аҳволини ўрганди, бу борада катта таҳлиллар ва тажриба тўпланди. Давлатлар, минтақалар ривожини тадқиқ қилиш шуни кўрсатдики, ривожланиш учун аҳолининг барча қатлами иштирок этмаса, ҳар қандай ислоҳот самарасиз ва натижа кутилгандек бўлмайди. Ривожланиш аёллар иштирокида бўлсагина самарали бўлиши Финляндия, Норвегия, Швеция, Дания, Германия ва Буюк Британия ва бошқа ўнлаб мамлакатлар мисолида ўз исботини топди.

Исландия, Ҳиндистон, Филиппин, Афғонистондаги хотин-қизлар партиялари гендер тенгликни таъминлашда муваффақиятларга эришмоқдалар.

Канада ярим аср давомида Гендер тенглиги бўйича изчил сиёсат юритиб, хотин-қизлар ҳуқуқларини ҳуқуқий тарғиб қилиш ва ҳимоя қилиш бўйича яхши намуна бўла олади. 1971 йил Канадада ҳукумат жамиятда аёллар иштирокини кўтариш бўйича масъул вазир тайинлади, аёллар ишлари идораси ташкил этилди. Барча ҳокимият бўғинларида аёллар ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилиш билан боғлиқ масалалар бўйича изчил сиёсатини амалга оширишни таъминлаш учун махсус аёлларга мўлжалланган давлат дастурлари қабул қилиб келмоқда.

Ўзбекистонда гендер тенглигини амалга ошириш тажрибаси. Мустақиллик йилларида хотин қизларнинг аҳволини яхшилаш бўйича бир қатор ишлар амалга оширилди. Бугун Ўзбекистон аҳолисининг 16,5 млн. аҳолисини хотин-қизлар ташкил қилади, уларнинг потенциалидан фойдаланиш жамият ривожига катта ҳисса олиб келади. Зеро, ҳар қандай жамиятнинг энг катта захираси ва бойлиги бу инсон потенциалидир. Президент Ш.Мирзиёев хотин қизлар масаласида "Ҳозирги кунда ҳар бир хотин-қиз демократик жараёнларнинг кузатувчиси эмас, балки фаол ва ташаббускор иштирокчиси бўлмоғи шарт. Афсуски, биз узоқ вақт бу масалага етарлича эътибор бермасдан, ҳурматли опа-сингилларимизнинг дарду ташвишларига бепарво қараб келганимиз туфайли, йиллар давомида тўпланиб қолган ижтимоий муаммоларни ҳал қилиш бугун, очигини айтиш керак, осон бўлмапти. Лекин қанчалик қийин ва мураккаб бўлмасин, муҳтарам опа-сингилларимиз учун муносиб иш ва турмуш шароитларини яратиш бериш бўйича биз бор куч ва имкониятларимизни тўла сафарбар этамиз" деб таъкидлаган эди [6].

Мамлакатимизда давлат ва жамоат ташкилотлари тизимида:

Расмий маълумотга кўра, бўлиб ўтган сайловларда фуқаролар томонидан Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатасининг 150 нафар депутатлари сайланди, уларнинг 48 нафари аёллардир. Шунингдек, 831 нафар вилоят ва Жўқорғи Кенгес депутатлари ҳамда 5 минг 738 нафар шаҳар ва туман депутатлари фуқаролар томонидан сайландилар. Ўзбекистон бўйича жами 6 минг 719 нафар депутатлар ўз фаолиятини бошлади. Уларнинг ҳам кўпчилигини аёллар ташкил этади [9]. Бошқарувдаги ўрни ва қарорлар қабул қилиш даражаси борасида Сенат раиси ва бир неча вилоятлар туманларида аёл ҳокимларнинг фаолият олиб бораётганликларини, куни кеча эса ташқи алоқалар йўналишида аёл-элчи тайинланганини кузатишимиз мумкин.

1 минг 400 га яқин аёллар раҳбарлик лавозимларида ишламоқда. Хотин-қизларимиз орасидан Олий Мажлис Сенатида - 17 нафар сенатор, Қонунчилик палатасида - 42 нафар депутат фаолият олиб бормоқда.

Маҳаллий кенгашларда эса халқ вакилларининг 23 фоиздан зиёдини хотин-қизлар ташкил этади. Шунинг баробарида мавжуд муаммолар сирасига аёлларнинг фаоллик ва ташаббускорликни ошириш, Аёлларни иш билан таъминлаш, Хотин-қизларнинг замонавий касб-ҳунарларни пухта эгаллаши учун шароит яратиш,

Аёлларнинг ишбилармонлик кўникмаларини ривожлантириш, хотин-қизларни тадбиркорликка кенг жалб этишдан иборат. Хотин қизларимизни замонавий билим ва касб-хунарларга ўргатиш, илм-фан, сиёсат, давлат ва жамият бошқаруви маданият ва санъат, спорт соҳаларига кенг жалб этиш орқали уларнинг қобилияти ва салоҳиятини рўёбга чиқариш муҳим аҳамиятга эга. Шу мақсадларда 2019 йил 2 сентябрда "Хотин-қизлар ва эркаклар учун тенг ҳуқуқ ҳамда имкониятлар кафолатлари тўғрисида"ги ва "Хотин қизларни тазйиқ ва зўравонликдан ҳимоя қилиш тўғрисида"ги Қонунлар қабул қилинди.

"Хотин-қизлар ва эркаклар учун тенг ҳуқуқ ҳамда имкониятлар кафолатлари тўғрисида"ги Қонунда хотин-қизлар ва эркакларучун тенг ҳуқуқ ҳамда имкониятларни таъминлаш соҳасидаги давлат сиёсатининг асосий йўналишлари қуйидагича белгиланди:

Гендер тенглиги соҳадаги норматив-ҳуқуқий базани шакллантириш ва такомиллаштириш;

гендер тенглиги давлат дастурларини, миллий ҳаракатлар режаларини ва стратегияларни ишлаб чиқиш ҳамда амалга ошириш;

хотин-қизлар ва эркакларучун тенг ҳуқуқ ҳамда имкониятлар маданиятини шакллантириш;

жамият ва давлат ишларини бошқаришда хотин-қизлар ва эркакларнинг тенг иштирок этишини таъминлаш;

меҳнатга оид ва оилавий мажбуриятларни бирга бажаришда хотин-қизлар ва эркаклар учун тенг ҳуқуқ ҳамда имкониятларни таъминлаш;

оилани, болаликни ижтимоий жиҳатдан ҳимоя қилиш ва қўллаб-қувватлаш, масъулиятли оналик ва оталикни шакллантириш;

жинс бўйича бевосита ва билвосита камситишга қаратилган ахборотдан жамиятни ҳимоя қилиш;

мазкур соҳадаги давлат дастурларини, миллий ҳаракатлар режаларини ва стратегияларни ишлаб чиқишда нодавлат нотижорат ташкилотларини ва фуқаролик жамиятининг бошқа институтларини жалб этиш;

хотин-қизлар ва эркаклар учун тенг ҳуқуқ ҳамда имкониятларни таъминлашга доир чора-тадбирларни Ўзбекистон Республикасининг Давлат бюджети ва бошқа манбалар ҳисобидан молиялаштириш назарда тутилди [7].

Ўзбекистонда хотин-қизлар ва эркаклар учун тенг ҳуқуқ ҳамда имкониятларни таъминлаш соҳасидаги давлат бошқаруви - Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасига, Ўзбекистон Республикаси Гендер тенгликни таъминлаш масалалари бўйича комиссиясига юклатилди. Қонунга кўра, давлат органларида хотин-қизлар ва эркаклар учун тенг ҳуқуқ ҳамда имкониятларни таъминлаш масалалари бўйича ваколатли мансабдор шахс белгиланди. Ваколатли шахснинг мажбуриятларини бажариш давлат органи раҳбарининг ўринбосарларидан бири зиммасига юклатиладиган бўлди.

Ваколатли шахс: хотин-қизлар ва эркаклар учун тенг ҳуқуқ ҳамда имкониятларни таъминлаш ҳолатини таҳлил қилади, гендер сиёсати амалга оширилишини таъминлашга доир вақтинчалик махсус чоралар қўлланилишининг мақсадга мувофиқлигини ўрганади, уларни қўллаш тўғрисида таклифлар киритади; хотин-қизлар ва эркакларучун тенг ҳуқуқ ҳамда имкониятларни таъминлаш соҳасида гендер кўрсаткичларини таҳлил қилади; жисмоний ва юридик шахсларнинг шу масалалар бўйича мурожаатларни кўриб чиқади, зарур ҳолларда ваколатли органларга хабар беради; хотин-қизлар ва эркаклар учун тенг ҳуқуқ ҳамда имкониятларни таъминлаш масалалари бўйича ходимларнинг касбий даражасини ошириш чораларини кўради; жинс бўйича бевосита ёки билвосита камситишнинг

намоён бўлиш фактларини бартараф этиш юзасидан чоралар кўради [8].

Ҳозирги замон гендер тенглигини таъминлаш мақсадида бир жинс вакилларининг бошқарувда 60% дан ошмаслигини назарда тутлади.

Қонун давлат хизмати соҳасидаги хизмат лавозимларни эгаллаш учун танловларда хотин-қизлар ва эркекларнинг тенг равишда иштирок этиши, ҳамда имкониятлар кафолатлари ва уларни таъминлаш назарда тутилган. Шунингдек, қонун аёлларнинг сайлов ҳуқуқларини амалга оширишда, иқтисодий ва ижтимоий соҳаларда, меҳнат муносабатларида, жамоа шартномалари ва келишувларида, ижтимоий ҳимоя соҳасида хотин-қизлар ва эркеклар учун тенг ҳуқуқ ҳамда имкониятлар кафолатларини ҳам назарда тутлади.

Оилавий муносабатлар ҳамда болалар тарбияси соҳасида хотин-қизлар ва эркеклар учун тенг ҳуқуқ ҳамда имкониятлар кафолатлари,

Уй меҳнатини бажаришда тенг муносабатлар кафолатлари ўз ифодасини топган. Уй меҳнатини бажаришда, жумладан жинс бўйича бевосита ва билвосита камситилиш учун асос бўлиши мумкин эмас, у аёллар ва эркеклар томонидан тенг даражада амалга оширилади.

Хотин қизларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини таъминлаш мақсадида 2020 -2030 йилларга мўлжалланган мутлақо янги концептуал гендер стратегияси ишлаб чиқилди. Ҳозирги пайтда хотин қизларнинг парламентдаги ва маҳаллий кенгашлардаги вакиллиги кўпайтирилди: давлат бошқарувининг маҳаллий органларига, туман ҳокимлари лавозимларига аёллар тайинлана бошланди.

Парламент юқори палатасида гендер тенглиги масалалари бўйича ишчи органлар ташкил этилди.

Қонунда кўзда тутилган ҳолатларга кўра, бутун мамлакатимиз миқёсида зўравонлик жабрдийдаларига ёрдам кўрсатувчи 200 дан ошиқ хотин-қизларнинг реабилитация марказлари фаолият кўрсата бошлади.

Президент фармонлари билан кам таъминланган ва муҳтож аёлларни уй жой билан таъминлаш амалга оширилмоқда. 2020 йил олий таълимга қизларнинг ўқишга кириш учун 4% лик давлат грантлари ажратилди.

Хотин-қизлар учун янги иш ўринлари яратиш ва иш билан таъминлашнинг қулай механизмлари ишлаб чиқилмоқда, хотин-қизлар билан ишлайдиган нодавлат ноижорат ташкилотларнинг фаоллиги ошди.

Гендер тенгликни таъминлашнинг долзарб масалаларида гендер статистикаси етакчи ўрин тутлади. Биз гендер статистикаси деганда, давлат статистикасининг жамият ҳаёти ва фаолиятининг барча соҳаларида хотин-қизлар ва эркекларнинг ҳолати тўғрисида ҳар бир жинс бўйича алоҳида кўрсатилган маълумотларни ўз ичига олган, ҳар хил жинсдаги шахсларнинг ижтимоий-сиёсий ҳаётнинг барча соҳаларидаги тегишли ҳолатини акс эттирадиган, гендер муаммоларини ва жамиятдаги муносабатларни ёритадиган қисмини тушунамиз. Бундай статистикани мунтазам тақдим қилиш ва уни таҳлил қилиш Ўзбекистонда гендер тенгликни амалга оширишда режалар ва истиқболли йўналишларни белгилаш учун асос бўлади. Бундай маълумотлар очиқ ва ошқора эълон қилиниши, гендер тенглигини таъминлаш учун ресурслар ва маблағларни молиялаштириш учун муҳим омил ҳисобланади.

Яна бир муҳим масала, давлатнинг турли идора ва ташкилотлари, ҳар қандай хусусий тузилмалар шунингдек, кўплаб бошқа бирлашмалар аёллар олдидаги мажбуриятларни бажариши учун ҳисобдорлик ва масъулиятнинг юқори талабларини ўрнатмоқлари лозим.

Кейинги долзарб масалалардан бири, аёлларнинг сиёсатда иштирокини таъминлаш учун қулай имкониятлар жабҳасига сайлов тизимининг такомиллашуви,

сайлов жараёнларида аёл номзодларга тазйиқ ўтказишга йўл қўймаслик каби кўплаб жиҳатлар киради.

Айни пайтда сиёсий партиялар, аёл лидерларни етиштиришда ҳал қилувчи роль ўйнаши лозим.

Сиёсий партияларнинг сайловлардаги пропорционал овози лидер аёллар учун кенг имкониятлар очади. Уйлаймизки, сайлов қонунчилиги бу жиҳатга эътиборни қаратади.

Сиёсий партияларнинг ички тузилмаларида демократияни таъминлаш мақсадида ислоҳ қилиш, аёлларнинг давлат мансабларига ва сайловларда қулай имкониятларни яратишга олиб келади.

Аёллар бўйича партияларнинг аниқ кўзланган стратегияси, ички квоталари, партиянинг етакчи позицияларига аёлларни кўтариш, аёллар бўйича махсус платформалар қабул қилиш партия сиёсатининг ўта муҳим ва устувор жиҳатидир.

Хорижий давлатлар тажрибасида сайловларда пропорционал рўйхат бўйича овоз олиш аёлларнинг вакиллик органларда кўпроқ овоз олишига имконият бермоқда ва бу ижобий тажрибани қўллаш мақсадга мувофиқдир.

Барча сиёсий партияларда аёллар бўйича махсус платформа, йўналиш ёхуд стратегия ишлаб чиқиши, улар гендер тенгликни таъминлаши хизмат қилиши лозим.

Исландия, Швеция, Ҳиндистон, Филиппин, Афғонистондаги хотин-қизлар партиялари гендер тенгликни таъминлашда муваффақиятларга эришмоқда.

Бугун аёлларнинг ҳукумат таркибида бўлиши муҳим омил сифатида баҳоланади. Айнан ижроия ҳокимият пиллапояларида аёлларни қарор қабул жараёнларидан тортиб то маҳаллий бошқарувда тенг иштирокини таъминлаш ниҳоятда катта аҳамият касб этади. Мамлакатимиздаги 19 вазирлик ва 21 давлат қўмитасида раҳбар аёллар 2% ни ташкил қилади ва бундай номуносибликни бартараф этиш чораларини ҳукумат кўриб чиқмоғи даркор. Аёлларнинг сайланадиган ва тайинланадиган лавозимларда бўлиши давлатнинг маъсулияти ва ҳисобдорлигини кучайтиради. Гендер-тенгликни рағбатлантирувчи квоталаш ва резервляш тизими аёлларни мансаб пиллапояларидан кўтаришига ёрдам беради.

Бундай тенгликни бошқарувда таъминлаш учун бошқа институционал механизмларни ҳам ишга солиш лозим. (конкурс тизими, квоталаш, аёл кадрлар захираси).

Етакчи сиёсий партиялар парламентда аёллар ҳаракатларини қўллаши, ҳукуматнинг турли тузилмаларида бундай ёндашувни мувофиқлаштиришлари лозим.

Аёлларнинг давлат бошқарувидаги муҳим мансаб лавозимларини эгаллаши кўп ҳолларда ижтимоий соҳаларни қамрайди. Аёлларнинг бундай соҳалардаги йиғилган жамламаси уларнинг бошқа соҳаларда жумладан, хавфсизлик, бюджет ва ташқи сиёсатга ўз ҳиссасини қўшишга тўсқинлик қилади.

Муҳтасар айтганда, аёл манфаатлари бутун жамият манфаатларига айлантирилгандагина самаралироқ бўлади, гендер тенглигини таъминлаш эса бошқарувда ислоҳ қилишини талаб этади.

Иқтибослар/Сноски/References

1. A History of Woman in West. / Gen. eds. G. Duby, M. Perrot V.I Cambridge (Mass.), 1992.

2. Adeeb Khalid. The Politics of Muslim Cultural Reforms/ Jadidism in Central Asia. Berkley and Los Angeles: University of California Press, 1998.

3. Де Бовуар С. Второй пол. М., 1997. (De Bovuar С. Second sex. М., 1997)

4. Шарлотта Б. Саманта Ф. Права женщин - права человека. Ж. "We/Мы", 1998, №5. (Sharlotta B. Samanta F. The right of woman and and human rights. J. "We/ Мы ", 1998, №5)

5. Обеспечение равенства полов: Политика стран Европы. М.: Идея-Пресс. 2000. (Gender quality: European policies.: М.:Idea-Press. 2000)

6. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Халқаро хотин-қизлар кунига бағишлаб ўтказилган тантанали маросимдаги нутқи // <http://uza.uz/oz/politics/zbekiston-respublikasi-prezidenti-shavkat-mirziyeevning-khal-07-03-2019>. (Adress by President of the Republic of Uzbekistan Shavkat Mirziyoyev at the solemn ceremony dedicated to the International Women's Day. /<http://uza.uz/oz/politics/zbekiston-respublikasi-prezidenti-shavkat-mirziyeevning-khal-07-03-2019>. (Law of the Republic of Uzbekistan "On guarantees of equal rights and opportunities for women and men" // <https://lex.uz/docs/4494849>)

7. Ўзбекистон Республикасининг "Хотин-қизлар ва эркалар учун тенг ҳуқуқ ҳамда имкониятлар кафолатлари тўғрисида"ги Қонуни // <https://lex.uz/docs/4494849>. (Law of the Republic of Uzbekistan "On protection of women from oppression and violence" / <https://lex.uz/docs/4494709>)

8. Ўзбекистон Республикасининг "Хотин-қизларни тазйиқ ва зўравонликдан ҳимоя қилиш тўғрисида"ги Қонуни // <https://lex.uz/docs/4494709>. (Law of the Republic of Uzbekistan "On protection of women from oppression and violence" // <https://lex.uz/docs/4494709>)

9. "Сайлов натижалари: аёлларнинг жамиятдаги ўрни ва мавқеи янада ошиб бораётганлигини кўрсатмоқда". 08-01-2020. // <https://nuz.uz/uzbekiston> ("The election results show a further increase in the role and status of women in society". 08.01.2020 / <https://nuz.uz/uzbekiston>)